

EKONOMİK VE SOSYAL KONSEY

Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Cilt XXIII, Sayı 215, Mart-Nisan 1999

Yıldırım Koç

GİRİŞ

Ülkemizde son yıllarda çok tartışılan, ancak işlevi ve etkisi genellikle yanlış algılanan bir kurum, Ekonomik ve Sosyal Konsey'dir. Ekonomik ve Sosyal Konsey bir diyalog platformudur, bir danışma organıdır. İşlevi, etkinliği ve görevleri genellikle abartıldığı için, bu kurumdan duyulan korku ve kaygılar da abartılıdır. Bu konudaki bilgisizlikler de bazan haksız suçlama ve yanlış iddialara yol açmaktadır.

Konseye ilişkin en yaygın yanlış, hükümetlerin temsil edildiği yapılar ile hükümetin kesinlikle temsil edilmediği yapıların birbirine karıştırılmasıdır. Bu yanlış, Başbakanlık'ın Ekonomik ve Sosyal Konsey'in oluşturulmasına ilişkin 17.3.1995 günlü genelgesinde bile yapılmıştır.

Günümüzdeki Ekonomik ve Sosyal Konsey (ESK), hükümet ile çeşitli toplum kesimlerinin ekonomik, toplumsal ve siyasal sorunları görüştüğü bir danışma organıdır. Bu yapının yalnızca işçi-işveren-hükümet temsilcilerinden oluşması durumunda, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 144 sayılı Sözleşmesi uyarınca bir yapı ortaya çıkar. Diğer toplum kesimlerini temsil eden örgütlerin de yer alması durumunda, işlevi ve görevleri biraz farklılaşır. Bu yapı bir danışma organıdır.

Kamuoyunca pek bilinmeyen ve genellikle ESK ile karıştırılan ikinci yapı, Ekonomik ve Sosyal Komite'dir. Bu Komite, daha doğru ifadeyle, Türkiye-Avrupa Birliği Karma İstişare Komitesi Türkiye Kanadı, Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında imzalanan Ankara Anlaşması'nın 27. Maddesi uyarınca oluşturulmuştur. Ancak bu yapıda hükümet kesinlikle temsil edilmez. Ekonomik ve Sosyal Komite de bir danışma organıdır.

Bu yazıda, hükümetin temsilcilerinin de içinde yer aldığı Ekonomik ve Sosyal Konsey incelenecektir. Türkiye - Avrupa Birliği Karma İstişare Komitesi Türkiye Kanadı (Ekonomik ve Sosyal Komite), Hür Teşebbüs Konseyi, Beşli Girişim türü yapılanmalar yazının kapsamı dışındadır.

Konuyu incelemeyen ve öğrenmeden yapılan tartışmaların çoğu, iki ayrı yapı arasındaki farkın bilinmemesinden ve bu yapıların karar organı zannedilmesinden kaynaklanmaktadır.

Hükümetlerin bu organı gerçek veya ifade edilmiş amaçlarında yer alan bir diyalog platformu olarak değerlendirmek yerine, çeşitli başka amaçlarla kullanma çabaları da, Ekonomik ve Sosyal Konsey'e duyulan güveni sarsmıştır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde Türkiye'de Ekonomik ve Sosyal Konsey'in öncülleri ele alınacaktır. Daha sonra Ekonomik ve Sosyal Konsey'in oluşumu öncesi tartışmalar ve girişimler özetlenecektir. Son bölümde ise Konsey'in çalışmaları aktarılacaktır. Ekonomik ve Sosyal Konsey'in Türkiye'nin toplumsal tarihindeki yerini değerlendirecek çalışmalara yardımcı olmak amacıyla, konuya ilişkin kaynaklar sunulacaktır.

I. EKONOMİK VE SOSYAL KONSEY'İN ÖNCÜLLERİ

Konsej türü örgütlenmelerin prototipleri Osmanlı Devleti'nin son ve Cumhuriyet'in ilk yıllarına uzanmaktadır. İkinci Meşrutiyet döneminde kurulan 24 üyeli İktisadiyat Meclisi ve 25.6.1927 günlü Meclis kararı ile kurulan 24 üyeli Ali İktisat Meclisi bu açıdan değerlendirilebilir ¹.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 144 sayılı Sözleşmesinde öngörülen üçlü danışma yapısı ise Çalışma Meclisidir.

Çalışma Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri hakkında Kanun (No.4841) 28 Ocak 1946 günü kabul edildi ve 29 Ocak 1946 günü yürürlüğe girdi. Yasanın 17. Maddesi, işçi, işveren ve hükümet temsilcilerinden oluşan bir Çalışma Meclisi'nin kurulmasını öngörüyordu:

“Çalışma Bakanının veya Müsteşarın başkanlığı altında, Bakanlıktan gönderilecek tam yetkili birer temsilci ile 4792 sayılı Kanununun 12nci maddesinde gösterilen işçi ve işveren temsilcilerinden toplu bir Çalışma Meclisi kurulur.

“Çalışma Meclisi Bakanlıkça belli edilen zamanda toplanır ve çalışma hayatıyla ilgili olmak üzere Bakanlıkça verilecek konular hakkında inceleme ve görüşmelerde bulunarak düşüncelerini bildirir.

“Çalışma Meclisinin Ankara dışından gelen işçi ve işveren üyelerine Bakanlıkça konulacak esaslara göre yolluk ödenir.”

Bu çerçeve içinde Birinci Çalışma Meclisi 25-30 Nisan 1947, İkinci Çalışma Meclisi 15-20 Şubat 1954, Üçüncü Çalışma Meclisi 22-29 Ocak 1962 günleri, Dördüncü Çalışma Meclisi 1965 yılı Ocak ayında, Beşinci Çalışma Meclisi 24-26 Kasım 1971 günleri toplandı. Altıncı Çalışma Meclisi 7-8 Mart 1977 günleri toplandı; ancak TÜRK-İŞ, Şevket Kazan'ı protesto ettiği için bu toplantıya katılmadı. Yedinci Çalışma Meclisi ise 16-27 Temmuz 1984 günleri toplandı.

Çalışma Meclisi'nin yapısı 9.1.1985 gün ve 3146 sayılı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri hakkında Yasa (Madde 26) ile yeniden düzenlendi. Madde aşağıdaki biçimi aldı:

“Çalışma Meclisi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanının veya Müsteşarın başkanlığında, Çalışma Genel Müdürü, İşçi Sağlığı Daire Başkanı, Bakanlıklardan ve Devlet Planlama Teşkilatından iştirak edecek birer temsilci, Üniversitelerin iş hukuku, sosyal ekonomi, sosyal siyaset, iş fizyolojisi, iş sağlığı, işçi sağlığı ve iş güvenliği, iş mühendisliği ve gündemdeki konularla ilgili dallarından Yüksek Öğretim Kurulunca seçilecek beş öğretim üyesi, en fazla işçiyi ve işvereni temsil eden konfederasyonlarda her iş kolundan seçilecek işçi ve işverenden meydana gelir.

“Çalışma Meclisi, Bakanlıkça tespit edilen gün ve gündeme göre toplanıp, gündemdeki konular hakkında inceleme ve görüşmelerde bulunarak düşüncelerini bildirmekle görevlidir.

“Çalışma Meclisinin Ankara dışından gelen işçi temsilcileri meclis toplantılarına katıldıkları sürece izinli sayılırlar.

“Çalışma Meclisinin sekreteryası işleri Çalışma Genel Müdürlüğünce yerine getirilir.”

Sekizinci Çalışma Meclisi, 27-28 Nisan 1992 günleri toplandı. Dokuzuncu Çalışma Meclisi ise, 1995 yılı Mayıs ayında toplanacaktı. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, DİSK ve HAK-İŞ'i de bu toplantıya davet etti. Ancak TÜRK-İŞ, kendisinin en fazla işçiyi temsil eden

¹ Arolat, O.S., “Tarihte Ekonomik Sosyal Konsey,” *Dünya*, 26.8.1997.

konfederasyon olduğunu belirterek, toplantıya katılmayacağını açıkladı. Bu nedenle Dokuzuncu Çalışma Meclisi toplanamadı ².

İşverenler 1970'li yılların başlarından itibaren işçi, işveren ve hükümet temsilcilerinden oluşacak bir konsey talebini gündeme getiriyorlardı. Örneğin, 1972 yılı Kasım ayında Hükümet temsilcilerinin işveren temsilcileriyle yaptığı toplantıda, her yıl yapılacak toplu sözleşmelerde talep edilecek zamların tavanı konusunda tavsiye niteliğinde kararlar alacak böyle bir konsey istemi işverenlerce Hükümete iletilmişti ³. Bu konu, Beş Yıllık Kalkınma Planlarında da öngörülmüştü. İşverenlerin bu istemi daha sonraki yıllarda da gündemden düşmedi. Örneğin, MESS Genel Sekreteri İlhan Lök, 1974 yılı sonlarında şunu söylüyordu: "Bu durumda ekonomi neyi nereye kadar kaldırır, bunu herkesin bilmesi gerekir. Bu yönden, işverenlerin bekledikleri Gelirler ve Ücretler Konseyi hala kurulamamıştır... Konsey, işçi-işveren ilişkilerini ve toplu pazarlık görüşmelerini bir düzene sokacaktır." ⁴

Bu yıllarda işverenlerin sıkıntısı, toplu sözleşme sendikacılığı aracılığıyla önemli haklar ve kazanımlar elde eden sendikaların gücünü kontrol altına alabilmektir. Bu yıllarda çeşitli ülkelerde gelirler ve ücretler konseyleri bu amaçla kullanılıyordu.

MESS'in 1975 yılında toplanan genel kuruluna sunulan Çalışma Raporu'nda da, toplu sözleşme düzeninin istihdamı artıracak, ücret ve fiyat istikrarını sağlayacak biçimde yeniden düzenlenmesinde işçi-işveren-hükümet işbirliğinin şart olduğu belirtilerek, "sendikaların bu konuda sorumluluk alması" istendi ⁵.

TİSK Genel Sekreteri Rafet İbrahimioğlu da 1977 yılı Eylül ayında yaptığı bir basın açıklamasında, kalkınma planlarında yer almasına karşın büyük ihmale uğrayan ücret ve gelirler konseyinin kurulmasını önerdi ve bu konseyin yalnızca sanayi işçilerinin değil, aynı zamanda tarım işçilerinin, esnaf ve sanatkarın ve devlet memurlarının gelirlerini belirlemesini istedi. Rafet İbrahimioğlu, ücretlere yalnızca asgari bir düzey belirlemekle kalınmaması, aynı zamanda azami bir düzey de belirlenmesi gerektiğini ileri sürdü ⁶. Günümüzdeki Ekonomik ve Sosyal Konsey'e gösterilen dayanaksız tepkinin bir nedeni de, bu yıllarda tartışılan ücretler ve gelirler konseyleridir.

1978 yılında ilk kez hükümet ile TÜRK-İŞ arasında bir Toplumsal Anlaşma imzalandı. Başbakan Bülent Ecevit ile TÜRK-İŞ Genel Başkanı Halil Tunç arasında 19 Temmuz 1978 günü imzalanan Toplumsal Anlaşmada şu bölüm yer alıyordu ⁷:

"Ekonomik kalkınmanın ve demokratik gelişimin gerçekleştirilmesine yönelik işbirliğinin ve Hükümetle başlıca işçi kuruluşları arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla sürekli bir komisyonun kurulması kararlaştırılmıştır. Tarafların seçeceği yöneticilerden oluşan bu Komisyon Başbakanın sorumlu kılacağı bir Devlet Bakanı ile birlikte çalışmalarını sürdürecektir. Bu çalışmalarda oluşturulan kararlar Başbakan'la Konfederasyon Genel Başkanına sunulacaktır."

Başbakan Bülent Ecevit imza töreninde yaptığı konuşmada şunları söyledi ⁸:

"Aslında, yönetime ve sorumluluğa katılma hükümetimizin görüşüne göre yalnız işyeri düzeyinde de kalmamalıdır. Biz Hükümet olarak ekonomiyi yönlendirirken,

² Çalışma Bakanlığı'nın TÜRK-İŞ'e 7.7.1995 günlü yazısı ve TÜRK-İŞ'in Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na yanıtı.

³ Tercüman, 24.11.1972.

⁴ Milliyet, 10.10.1974.

⁵ Milliyet, 30.10.1975.

⁶ Cumhuriyet, 24.9.1977.

⁷ TÜRK-İŞ, 11. Genel Kurula Sunulan Çalışma Raporu, Ankara, 1979, s.88.

⁸ TÜRK-İŞ, 11. Genel Kurula Sunulan Çalışma Raporu, s.93.

ekonomik ve sosyal politikalarımızı saptarken, hükümetle bu anlaşma varmış bulunan TÜRK-İŞ'le ortak hareket edeceğiz. Ve bu birlikte hareket etmeye, üzerinde çalışmakta olduğumuz plan stratejisinde başlayacağız.

“Yıllık programda, ayrıca günlük önemli ekonomik kararların alınmasında birbirimize sürekli danışacağız ve gelirlerle fiyatlar arasında bir uyum, bir sağlıklı denge sağlanmasını, birlikte gözetmenin gerekli koşullarını hazırlayacağız.

“Buna benzer demokratik düzenlemeleri kurabilmiş olan ülkeler az sayıda da olsa vardır. Başta İskandinav ülkeleri olmak üzere, bu ülkeler hem gelişmelerini, dünya ölçülerine göre, en yüksek hızlara vardırabilmişlerdir, hem milli gelirlerini, kaynaklarının darlığına rağmen en yüksek düzeylere vardırabilmişlerdir. Ve işçiler toplumun en müreffeh kesimleri arasında yer almışlardır. Yine bu tür demokratik düzenlemeleri, çağın gereklerine uygun olarak yapan bu ülkelerde, topluma büyük huzur gelmiştir ve demokrasinin çok düzenli ve rahat biçimde işlemesi sağlanmıştır.”

Toplumsal Anlaşma ve bu metinde öngörülen, günümüzdeki tür bir Ekonomik ve Sosyal Konsey değil, işçilerin çeşitli biçimlerde ve düzeylerde yönetime katılmasıydı. Ancak Toplumsal Anlaşma bu doğrultuda bir sonuç doğurmadı. Toplumsal Anlaşma, zamanında kamuoyunu çok meşgul etmesine karşın, katılım açısından etkisiz ve işlevsiz bir metin olarak kaldı.

II. EKONOMİK VE SOSYAL KONSEY'İN OLUŞMASI TARTIŞMALARI

12 Eylül 1980 sonrasında oluşturulan Danışma Meclisi'ne ekonomik ve sosyal konsey konusunda üç kuruluş tarafından öneriler iletildi⁹.

TÜSİAD'ın önerisi, “sektörler arası devamlı işbirliği ve ahengi sağlamak, ülke kaynaklarının daha verimli ve rasyonel çalışmasını gerçekleştirmek için” Fransız Anayasasının 69-71. Maddeleri hükümleri gibi hükümlerle bir Ekonomik ve Sosyal Konsey'in kurulmasını istiyordu.

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanlığı'nın önerisinde, bir ekonomik ve sosyal konseyin kurulması, bu konseyin Meclis Başkanlığına, Cumhurbaşkanlığına, Başbakanlığa sunulmak üzere ve metni derhal Resmi Gazete'de yayınlanmak şartı ile tavsiyelerde bulunabilmesi, bu kuruma Anayasa'da yer verilmesi, düzenlemenin yasa ile yapılması, Devlet Planlama Teşkilatı'nın da bu konseyin görüşü paralelinde hareket etmesi isteniyordu.

TİSK'in önerisinde ise, işçi ve işveren ilişkileri yüksek kurulu üyelerinin tabii üyesi olacakları ve ekonomik alanın diğer sektörlerinin ve tüketicinin temsilcilerinden oluşacak bir ekonomik ve sosyal konseyin kurulmasının Anayasa'da öngörülmesi, bu konseyin ekonomik ve sosyal konularda hükümet tarafından talep edilecek mütalaalar vermek, araştırmalar yapmak, istişari mütalaalar vermekle yükümlü olması isteniyordu.

Ekonomik ve Sosyal Konsey, Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu tarafından hazırlanan 30 Temmuz 1982 tarihli raporda şöyle yer alıyordu (gerekçe ve madde metni):

“Madde 148: Ekonomik ve Sosyal Konsey:

“Bakanlar Kurulunun bazı üyeleri ile TC Merkez Bankası Başkanı ve İş ve İşveren teşekkülleri temsilcilerinden oluşan onbeş üyelik bir Danışma Kuruludur.

⁹ Kavalalı, M., “Danışma Meclisi Anayasa Komisyonuna Üniversiteler, Yüksek Yargı Organları, Valilikler, Kurum ve Kuruluşlardan Gelen Görüşlerin Sistematiği Özeti,” Gürbüz, Y., **Anayasa, Görüşler, Taslak, Anayasa Komisyonuna Sunulan Görüşler ve Komisyonca Hazırlanan Taslak Metin**, Araştırma Eğitim Ekin Yayınları, İstanbul, 1982, s.43-44.

“Milli ekonominin istikrar içinde gelişmesini sağlamak, ekonomik ve sosyal politika arasındaki dengeyi korumak, ülkenin çeşitli ekonomik sektörleri arasındaki uyum ve işbirliğini gerçekleştirmek için; muhtelif sektörleri temsil eden kimselerden meydana gelen böyle bir konseyin kurulması çok yararlı olarak mütalaa edilmiştir.

“Bu konsey aynı zamanda çalışanların ücret, aylık, ikramiye ve sosyal yardımları arasındaki denge ve hakkaniyeti sağlamak amacı ile de görüş ve öneriler bildirecektir. Ayrıca, Devlet sorumluları ile işçi ve işverenlerin temsilcilerinin ülkenin ekonomik, sosyal siyaset ve hukuk alanlarındaki otoriteleri ile yan yana getirerek onlara en yasal alanda çalışma yapma ve görüş tespitine imkan verecektir.”¹⁰

“Ekonomik ve Sosyal Konsey:

“Madde 148: Ekonomik ve Sosyal Konsey, milli ekonominin istikrar içinde gelişmesini sağlamak, ekonomik ve sosyal politika arasındaki dengeyi kurmak, çeşitli ekonomik sektörler arasındaki uyum ve işbirliğini gerçekleştirmek, çalışanların ücret, aylık, ikramiye ve sosyal yardımları arasındaki denge ve hakkaniyeti sağlamak amaçlarıyla, Bakanlar Kuruluna önerilerde bulunur. Konsey, ayrıca ekonomik ve sosyal konulara ilişkin kanun tasarı ve teklifleri hakkında Bakanlar Kuruluna görüş bildirir veya yeni öneriler sunar.

“Ekonomik ve Sosyal Konsey, Maliye, Sanayi ve Teknoloji, Tarım ve Orman, Çalışma Bakanları; Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Başkanı; en çok üyesi olan işçi ve işveren üst kuruluşlarınca seçilecek üçer üye; Cumhurbaşkanınca iktisat, sosyal siyaset ve hukuk alanlarındaki uzmanlardan seçilecek üç üye olmak üzere, onbeş üyeden oluşur.

“Konseyin kuruluş ve işleyiş şekli, seçilenlerin süresi ve özlük işleri, kanunla düzenlenir.”¹¹

Turgut Tan, Anayasa Komisyonu tarafından hazırlanan metne yazdığı muhalefet şerhinde şunları belirtti:

“Ekonomik ve sosyal konsey sadece yürütme organına değil, Yasama Organına da görüş bildiren bir danışma organı olarak düşünülmeli; görevleri maddede olduğu gibi ayrıntılı biçimde göstermek yerine ülkenin ekonomik ve sosyal kurumları konusunda görüş bildirmek ve kanun tasarılarını incelemek olarak belirlenmelidir.

“Konsey işçi ve işveren kuruluşları temsilcileri ile meslek kuruluşları temsilcilerinden ve üniversite öğretim üyelerinden oluşmalıdır. Ayrıca, bu tasarinın 159uncu maddesinin son fıkrasında düzenlenen kamu görevlilerinin meydana getireceği kuruluşların temsilcilerine de konseyde yer verilmelidir. Fakat maddede düzenlendiği gibi bazı Bakanlarla üst düzey kamu görevlilerinin konseyde yer almasının uygun olmadığı görüşümdedir.”¹²

Ekonomik ve Sosyal Konsey, Danışma Meclisi Genel Kurulu’nda metinden çıkarıldı.

Türkiye’de işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi 1989 yılı bahar eylemleri ile büyük bir sıçrama gerçekleştirdi. Cumhurbaşkanı Turgut Özal 1990 yılı başındaki mesajında toplumsal uzlaşma çağrısı yaptı. İşveren çevrelerinden “toplumsal uzlaşma” talepleri gündeme getirilmeye başlandı. Ankara Sanayi Odası Meclis üyesi İdris Yamantürk metal işkolundaki ücret artış talepleri karşısında şunları söylüyordu¹³:

¹⁰ Danışma Meclisi, **Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısı ve Anayasa Komisyonu Raporu (1/463)**, Ankara, 1982, s.52.

¹¹ Danışma Meclisi, a.g.y., s.129.

¹² Danışma Meclisi, a.g.y., s.75.

¹³ **Güneş**, 30.8.1990.

“Bu tür ücret artışlarına devlet kuruluşları ve belediyeler belki dayanabilir; ama sözkonusu artışlar yapılırsa, Türkiye’nin milli gelirinin tümünün bu sendikali işçilere pay edilmesi gerekecektir. Bu konuda bir milli mutabakat sağlanmalı. Adil bir ücret sistemi getirilmezse, biz yabancı sermaye beklemeyelim.”

TİSK ise Körfez Krizi sonrasındaki gelişmeleri değerlendirdikten sonra, bir “kriz kurulu”nun oluşturulmasını önerdi. TİSK Başkanı Refik Baydur şunları söyledi ¹⁴:

“Körfez krizi nedeniyle ortaya çıkan sorunların giderilmesi için önerilerde bulunan Baydur, ekonomik ve sosyal alanda kararların alınacağı ve ilgili kesimlerin katılacağı, kriz ve sıcak savaş durumunda hükümete bilgi ve görüş sunan bir üst kurulun oluşturulması gerektiğini de sözlerine ekledi.”

TİSK, 1991 yılı başlarında Adalet Bakanı Oltan Sungurlu’nun isteği üzerine hazırlayıp sunduğu Anayasa değişikliği tasarısında bir ekonomik ve sosyal konseyin oluşturulmasını önerdi. Öneri şöyleydi ¹⁵:

“Ekonomik ve sosyal konsey, milli ekonominin istikrar içinde gelişmesini sağlamak, ekonomik ve sosyal politika arasındaki dengeyi kurmak, çeşitli ekonomik sektörler arasındaki uyum ve işbirliğini gerçekleştirmek, çalışanların ücret, aylık, ikramiye ve sosyal yardımları arasında denge ve hakkaniyeti sağlamak amacıyla, Bakanlar Kurulu’na önerilerde bulunur. Konsey ayrıca ekonomik ve sosyal konulara ilişkin kanun tasarısı ve teklifleri hakkında Bakanlar Kurulu’na görüş bildirir veya yeni öneriler sunar.”

Teklifte, Konsey’in, Maliye, Sanayi ve Teknoloji, Tarım ve Orman, Çalışma Bakanlıkları ile, DPT Müsteşarı, Merkez Bankası Başkanı, en çok üyesi olan işçi ve işveren sendikalarından seçilecek üyeler ve Cumhurbaşkanı’nca seçilecek iktisat, sosyal siyaset ve hukuk alanlarındaki uzmanlardan oluşması öneriliyordu. Dikkat edileceği gibi, TİSK’in 1991 yılında gündeme getirdiği öneri, 1982 yılında Anayasa Komisyonu tarafından hazırlanan ve Danışma Meclisi’nce kabul edilen tasarıdaki düzenlemedir.

1991 yılı Temmuz ayında bir “danışma kurulu” ortaya çıktı ve daha sonra kayboldu. Ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Ekrem Pakdemirli, 30 Temmuz 1991 günü “Danışma Kurulu” olarak nitelendirilen ve Vehbi Koç, Sakıp Sabancı, Nejat Eczacıbaşı, Yalın Erez (TOBB Başkanı), Rahmi Koç, Bülent Eczacıbaşı, Aydın Doğan, Ali Koçman, Refik Baydur (TİSK Başkanı), Necati Çelik (HAK-İŞ Genel Başkanı) ve TESK Genel Başkanı Cemal Tercan’dan oluşan bir grupta 4 saat süren bir toplantı yaptı. TÜRK-İŞ Genel Başkanı Şevket Yılmaz’ın toplantıya katılmadığı belirtildi. Danışma Kurulu’nun ikinci toplantısının 1991 yılı Eylül ayının ikinci yarısında yapılacağı açıklandı. Ekrem Pakdemirli, toplumun tüm kesimlerinin toplumsal uzlaşmadan yana olduğunu ileri sürdü ¹⁶.

1991 genel seçimleri sonrasında DYP-SHP koalisyonu göreve geldi. TİSK Genel Sekreteri Kubilay Atasayar, Kasım ayı başlarında yaptığı açıklamada, ekonomik ve sosyal konseyin çalışma barışına da, ekonomiye de bir istikrar getireceğini söyledi ¹⁷.

Ancak, DYP-SHP tarafından 19.11.1991 günü imzalanan Ortak Hükümet Protokolünde ve 25.11.1991 günü okunan DYP-SHP Hükümet Programında Ekonomik ve Sosyal Konsey’e atıfta bulunulmuyordu.

¹⁴ Cumhuriyet, 3.10.1990.

¹⁵ Güneş, 21.3.1991.

¹⁶ Milliyet, 31.7.1991.

¹⁷ Güneş, 4.11.1991.

TİSK Genel Sekreteri Kubilay Atasayar'ın aynı günlerde yaptığı yeni bir açıklamada, TİSK'in ekonomik ve sosyal konseyin bileşimine ilişkin yaklaşımında bir değişiklik gözlenmektedir. TİSK'in yeni önerisi şöyleydi ¹⁸:

“Kararı istişari nitelik taşıyacak olan konseyin organizasyonu ve temsili konusunda üçlü yapının korunması gerekmektedir. Konsey en çok temsil yetkisine sahip işçi, işveren konfederasyonlarından 8'er, hükümetten de 8 üye olmak üzere 24 üyeden oluşabilir.”

TÜSİAD 1992 yılı ilkbaharında **Sanayileşmede Yönetim ve Toplumsal Uzlaşma** isimli bir rapor yayımladı. Daha sonraki aylarda bu konuda önemli tartışmalar oldu ¹⁹. TİSK de **Dünyada ve Türkiye'de Sosyal Diyalog** isimli bir kitap yayımladı. TİSK, aynı günlerde yaptığı bir açıklamada, bu konudaki görüşlerini şöyle özetledi ²⁰:

“Ekonomik ve Sosyal Danışma Kurulu yada Konseyi olarak adlandırabileceğimiz böyle bir kuruluşun amacı, herşeyden önce hükümet-işçi-işveren kesimleri arasında karşılıklı anlayış ve hoşgörüyeye dayanan bilinçli ve sürekli bir işbirliğinin sağlanması, çalışma hayatının barış içinde yürütülmesi, işçi ve işverenlerin sosyal hak ve menfaatlerinin ülke yararı gözetilerek korunması ve geliştirilmesi olmalıdır...

“Bugün ülkemizde rasyonel bir ücret politikasının varlığından söz edilmemekte, toplu iş sözleşmeleri ile öngörülecek ücret artışları için ölçü tespit edecek bir müesseye ihtiyaç duyulmaktadır... Bunun için de bu organizasyona büyük bir ihtiyaç vardır.”

TİSK, daha sonraki günlerde, 1982 Anayasası taslağına sokabildiği düzenlemeyi yeniden gündeme getirdi ²¹.

Başbakan Süleyman Demirel 20 Temmuz 1992 günü İstanbul'da 350 dolayında işverenin ve bazı işveren örgütlerinin katıldığı bir Ekonomik Zirve düzenledi. Bu toplantıda ekonomik ve sosyal konseyin oluşturulması gerektiği vurgulandı ²². TOBB Başkanı Yalın Erez, toplantı sonrasında, “Demirel, konsey oluşturulması görevini bana verdi,” diyerek, işçi ve işveren örgütlerini TOBB şemsiyesi altında toplanmaya çağırdı. TÜSİAD Başkanı Bülent Eczacıbaşı ise, 20 Temmuz 1992 günü yapılan Ekonomik Zirvede Süleyman Demirel'in toplantıya katılan 14 örgütün tümüne de görev verdiğini, ancak, “aranıza tarım ve işçi kesimini de alın” talimatını verdiğini ileri sürdü. TÜRK-İŞ, HAK-İŞ ve DİSK adına yapılan açıklamalarda farklı görüşler belirtildi. TÜRK-İŞ, eşit ve etkin katılımı savundu. HAK-İŞ Genel Başkanı Necati Çelik, “bu konsey, emek aleyhine kurulmak istenmektedir; Anayasa ve yasaların işçi kesiminin aleyhine, ücretlerin de bu kadar düşük olduğu, iş güvencesi, işsizlik sigortası gibi uygulamaların bulunmadığı bir ülkede, konsey kurulmasına biz karşıyız,” dedi. DİSK Genel Sekreteri Süleyman Çelebi ise, “Ekonomik ve sosyal konsey kurulmasına karşı değiliz; gerekirse bu mekanizma içinde yer alırız; anti-demokratik yasalar ve uygulamalar konusunda mücadelemize bu konsey içinde devam ederiz,” dedi ²³.

Parlamento, 26.11.1992 gün ve 3851 sayılı Yasa ile, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Uluslararası Çalışma Normları Uygulamasının Geliştirilmesinde Üçlü Danışma hakkında 144 sayılı Sözleşme'nin onaylanması konusunda Bakanlar Kurulu'na yetki verdi. Bakanlar Kurulu da 8 Ocak 1993 günü 144 sayılı Sözleşme'yi onayladı.

¹⁸ **Milliyet**, 26.11.1991.

¹⁹ Örneğin, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi'nin** bu konudaki özel sayısı ilginçtir: Uzlaşma, Haziran 1992.

²⁰ TİSK, “Ekonomik ve Sosyal Konsey Oluşturulmalı,” **İşveren**, Haziran 1992, s.19.

²¹ TİSK, “Yeni Bir Anayasaya Doğru,” **İşveren**, Temmuz 1992, s.30-31.

²² TİSK, “Ekonomik ve Sosyal Konseye Önemli Adım, Ekonominin Sorunları Zirvede Görüşüldü,” **İşveren**, Temmuz 1992, s.2-3.

²³ **Ekonomist**, 26.7.1992, s.18-19. Ayrıca bkz. **Sabah**, 3.8.1992.

Bu gelişmelere koşut olarak, 1992 yılı sonlarında Devlet Bakanlığı tarafından Ekonomik ve Sosyal Danışma Konseyi Kanun Taslağı hazırlandı. Taslakta amaç şöyle ifade ediliyordu ²⁴:

“Bu Kanunun amacı, ekonomik ve sosyal sorunlara çözüm yolları önermek, ekonomik ve sosyal birimlerin hükümetin bu konulardaki politikalarına iştirakini temin ederek hükümet ve sosyal ve ekonomik gruplar arasında bilinçli ve sürekli bir işbirliğinin sağlanması amacı ile Ekonomik ve Sosyal Danışma Konseyinin kuruluş ve işleyişini düzenlemektir.”

Konseyin görevleri de, “sosyo-ekonomik uzlaşma gerektiren belli başlı konular üzerinde doğrudan Hükümetin isteği veya kendi inisiyatifi ile Hükümete görüş bildirmek veya öneriler sunmak,” “toplumdaki ekonomik ve sosyal birimlerin Hükümetin ekonomik ve sosyal politikalarına iştirakini sağlamak,” “mevcut sosyo-ekonomik sorunları incelemek ve çözüm yolları önermek” ve “çeşitli meslek grupları arasındaki diyalogu geliştirmek” olarak belirlenmişti. Konsey’in, genel kurul, yönetim kurulu, koordinasyon komitesi, çalışma ve izleme grupları ve sekreteryadan oluşması öngörülüyordu. Ekonomik ve Sosyal Konsey’de Hükümet, TOBB, TİSK, TZOB, TESK, TÜRK-İŞ ve Tüketiciyi Koruma Konseyi temsil edilecekti. Genel kurulun çoğunlukla karar vermesi öngörülüyordu.

Konseyin bir yasa ile kurulmasının öngörülmesi bu girişimi kurumsallaştırma çabasını yansıtıyordu. Ancak tasarıda, Konsey’in yapısı, işlevi ve işleyişinin fazla tartışılmadığı ve değerlendirilmediği görülmektedir. Bu dönemde, 144 sayılı ILO Sözleşmesi’nin nasıl uygulanacağı konusunda ciddi bir bilgisizlik söz konusuydu.

Ekonomik ve Sosyal Konsey’e işçilerden tepkiler gelmeye başladı. TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral yaptığı açıklamada şunları söyledi ²⁵: “TÜRK-İŞ, özgür toplu pazarlık sistemine ek olarak, bir danışma organı ve üst düzey bir diyalog platformu olacak bir Konsey’e olumlu bakmaktadır. TÜRK-İŞ, grev ve serbest toplu pazarlık haklarını ortadan kaldıracak veya işlemez hale getirecek her türlü girişimin karşısında olacaktır.”

Ağaç-İş Sendikası’nın yayın organı Gözlem’de, “İşçilerin Önündeki Tuzak: Ekonomik ve Sosyal Konsey’den amaç, serbest toplu pazarlık hakkı önünde ikinci bir Yüksek Hakem Kurulu yaratmak; antidemokratik yasaların yürürlüğünü koruyacağı bir ortamda, işçiye, ‘memur ne alıyor ki sen bunu istiyorsun’ diyecek bir kurum oluşturmak” deniliyordu ²⁶.

HAK-İŞ de Konsey’e karşı çıktı. HAK-İŞ Genel Başkanı Necati Çelik şu değerlendirmeyi yaptı ²⁷:

“Böyle bir konseye ihtiyaç var mıdır? Neden ihtiyaç duyulmuştur, kimler ihtiyaç duymuştur? İşte meseleyi bu açılardan değerlendirmek lazım. Bu fikre, işçi kesiminin blok olarak şiddetle karşı çıkması gerektiğine inanıyoruz. Bu fikir, TÜSİAD’ca hükümete empoze edilmiştir. Bu konseyin kurulma amacı, işçi hareketini, sendikal hareketi bastırmak, ortadan kaldırmaktır. Salt amacı budur. Bu nedenle, işçi kesiminin bu konseyde yer alıp almaması önemli değildir. Bu yönüyle, işçi kesiminin konseyde yer almaması, az yer alması bizi rahatlatmıştır.”

HAK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri Salim Uslu da aynı çizgiyi şöyle sürdürdü ²⁸:

²⁴ Ekonomik ve Sosyal Danışma Konseyi Kanun Taslağı, 1992, s.1 (Çoğaltma)

²⁵ Bayram Meral’in açıklaması, 6 Ocak 1993.

²⁶ Ağaç-İş, Gözlem, Ocak 1993, s.1-3.

²⁷ Cumhuriyet, 9.3.1993. Ayrıca bkz. Aydınlık, 10.2.1993.

²⁸ Gerçek, 17.4.1993, s.9.

“Konsey’in amacı, tamamen Türkiye’de işçi ücretlerini dondurmaya yöneliktir...Sendikaları, Konsey’in bürosu haline getirecekler. Konsey ilk iş olarak işçilerin şu ana kadar kazandıkları hakları kaldıracak. İkincisi, işçiler bundan böyle yeni ve ileri hakları talep etmekte güçlük çekecekler. Sadece talep etmekte değil, mücadele etmekte de güçlük çekecekler... Biz Türkiye’nin bugünkü koşullarında Konsey’e karşıyız. Diyaloğa evet, ama diyaloğun şartı Konsey değil. Yeri de, şekli de Konsey değil. Başka platformlarda diyaloglar kurabilirsiniz.”

TÜRK-İŞ’e bağlı Petrol-İş Genel Başkanı Münir Ceylan da “Konsey’e hayır, 1 Mayıs’ın en temel sloganı olmalıdır,” dedi²⁹

Türkiye’de daha önceleri etkili bir biçimde işletilmiş bir diyalog platformu olmadığına, Ekonomik ve Sosyal Konsey çok ilginç ve bazan gereksiz biçimlerde tartışıldı. Örneğin, Dr.Cengiz Abbasgil bu günlerde şunları yazıyordu³⁰:

“Öncelikle belirtmeliyiz ki, bu oluşumun konsey olarak adlandırılması, emir ve komuta zinciri şeklindeki olumsuz bir çalışma düzenini çağrıştırmaktadır. Oluşturulacak kuruluşun amacının ekonomik ve sosyal konularda toplumsal bir uzlaşmaya yönelik olacağına göre adının da Toplumsal, Ekonomik ve Sosyal Uzlaşma Kurulu olması gerektiği kanısındayız.”

Konseye ilişkin tartışmalar, üyeliklerin dağılımı konularında yoğunlaştı. Ayrıca, TÜRK-İŞ dışındaki işçi örgütlerinin Konsey’de yer almaması da eleştirildi.

Bugünlerde yapılan tartışmalarda, Avrupa Ekonomik Topluluğu ile imzalanan Ankara Anlaşması uyarınca oluşturulması gereken ve içinde hükümet temsilcisi bulunmayan Ekonomik ve Sosyal Komite ile Uluslararası Çalışma Örgütü’nün 144 sayılı Sözleşmesi uyarınca oluşturulacak Ekonomik ve Sosyal Konsey birbirine karıştırılmaya başlandı³¹.

DYP ile SHP arasında 24.6.1993 günü imzalanan Koalisyon Protokolünde şu düzenleme öngörülüyordu: “Sosyo-ekonomik istikrar ve uzlaşma ortamı büyük öneme sahiptir. Bu amaçla batıdaki örneklerine paralel bir Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulacaktır.”³²

DYP ile SHP tarafından oluşturulan İkinci Koalisyon Hükümeti’nin (50. Hükümet) 30.6.1993 günü okunan Programında da aynı düzenleme öngörülüyordu: “Sosyo-ekonomik istikrar ve uzlaşmanın sağlanması için batı ülkelerindeki örnekler doğrultusunda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey oluşturulacaktır.”³³

SHP’nin CHP çatısı altına geçmesi sonrasında aynı Hükümet tarafından 18.5.1994 günü açıklanan Demokratikleşme ve Yeniden Yapılanma Uygulama Planı’nda da Ekonomik ve Sosyal Konsey şu biçimde ele alınıyordu: “Ülkemizin ekonomik ve sosyal gelişmesinin en geniş bir katılımı ile yönlendirilmesi ve toplumsal uzlaşmanın pekiştirilmesi için bir Ekonomik ve Sosyal Konsey oluşturulacaktır.”³⁴

III. EKONOMİK VE SOSYAL KONSEY’İN ÇALIŞMALARI

²⁹ Gerçek, 17.4.1993, s.10.

³⁰ Cumhuriyet, 2.2.1993.

³¹ Örnek için bkz. **Intermedya Ekonomi**, 26.3.1993, s.8.

³² **Koalisyon Protokolü, 24.6.1993**, Ankara, 1993, s.6.

³³ **Hükümet Programı, 30 Haziran 1993**, Ankara, 1993, s. 53.

³⁴ **Demokratikleşme ve Yeniden Yapılanma Uygulama Planı, 18 Mayıs 1994**, Ankara, 1994, s. 18.

Ekonomik ve Sosyal Konsey, 17.3.1995 günlü Başbakanlık Genelgesi ile oluşturuldu. Ekonomik ve Sosyal Konsey konusunda Başbakanlığın yetersizliği bu genelgeye yansımıştı. Genelgede, birbirinden çok farklı yapılar olan Ekonomik ve Sosyal Konsey ile Ekonomik ve Sosyal Komite birbirine karıştırılıyordu. Başbakan Prof.Dr.Tansul Çiller imzasıyla yayımlanan genelgenin ilgili bölümleri şöyleydi ³⁵:

“Ankara Anlaşması’nın 27inci maddesinin uygulanmasını teminen özellikle Avrupa Topluluğuna entegrasyon çalışmaları çerçevesinde, bilhassa adı geçen toplulukta aktif tasarruflar açısından büyük fonksiyon ifa eden ekonomik ve sosyal komite ile iletişim ve bilgi alışverişinin bu çerçevede sağlanması da böyle bir yapılanmanın zarureti ortaya koymaktadır.

“Yukarıda belirtilen hususlar doğrultusunda, ekonominin istikrar ve gelişmesini teminen bu olgunun temel unsurlarını teşkil eden toplumun çeşitli kesimlerinin, gerek ülke ekonomisi, gerek milletlerarası platformda dengeli ve etkin politikalar ile yönlendirilebilmesini, gelişmesini sağlamak ve Devlet, işçi, işveren ilişkilerinde düzenli ve kalıcı barış ve milli uzlaşma ortamının sağlanmasını araştırmak, verimlilik, istihdam, işsizlik ve gelirler gibi konularda Hükümete istişari nitelikte görüş vermek, konuyla ilgili mevzuatı hazırlamak, bu konuda Avrupa Birliği ile entegrasyonu ve çalışmaları yönünde özel kurum ve kuruluşlar ile gerekli koordinasyonu, ihtiyaç halinde Bakanların ve uzmanlık gerektiren konularda da meslek kuruluşları ile kamu kurum ve kuruluşlarının desteğini sağlamak üzere, Uluslararası Çalışma Normlarının Uygulanmasının Geliştirilmesi İçin Üçlü Danışmalar Hakkında ILO’nun 144 sayılı Sözleşmesinin de bir gereği olarak, Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulmuştur.”

Genelgeye göre, Konsey’de hükümet temsilcileri çoğunlukta idi. TOBB iki üye, TİSK 1 üye, TÜRK-İŞ 2 üye, TOBB 1 üye ve TESK 1 üye ile temsil ediliyordu.

DYP-CHP Hükümetinin 23.3.1995 günü açıklanan Uygulama Programı’nda da bu konu yer alıyordu: “Ekonomik ve Sosyal Konsey’in bir an önce gerçekleştirilmesine çalışılacaktır.” 23.3.1995 günlü Uygulama Programının eklerinde de şu açıklama getirilmişti: “Hükümet, işçi ve işveren temsilcilerinin oluşturacağı Ekonomik ve Sosyal Konsey’in en kısa sürede gerçekleştirilmesi...” ³⁶

Ekonomik ve Sosyal Konsey, işçi örgütlerinin tepkisini çekti. TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral, HAK-İŞ Genel Başkanı Necati Çelik ve DİSK Genel Başkanı Rıdvan Budak, bu oluşuma karşı çıktı ³⁷. Koalisyon Hükümeti döneminde Ekonomik ve Sosyal Konsey toplanmadı.

Tansu Çiller’in başbakanlığındaki azınlık DYP Hükümeti’nin 10.10.1995 günü okunan 51. Hükümet Programı’nda Ekonomik ve Sosyal Konsey konusu şöyle ele alınıyordu: “İstihdamın geliştirilmesinde, üretken istihdamın artırılması ve kişilerin kendi işlerini kurmalarının desteklenmesine devam edilecektir. Bu bağlamda Ekonomik ve Sosyal Konsey, toplumsal uzlaşmada etkin bir araç olarak en kısa zamanda hayata geçirilecektir.” ³⁸

Başbakan Tansu Çiller’in Ekonomik ve Sosyal Konsey’i TÜRK-İŞ’e karşı kullanma girişimi, bu organ hakkındaki kuşku ve Konsey’e tepkilerin daha da büyümesine yol açtı. TÜRK-İŞ’e bağlı sendikalar 20 Eylül 1995 tarihinde, katılan işçi sayısı açısından Türkiye tarihinin en büyük grevlerini başlattılar. TÜRK-İŞ’in de çabalarıyla DYP-CHP Koalisyon Hükümeti’nin çözülmesi sonrasında Başbakan Tansu Çiller tarafından oluşturulan azınlık Hükümeti, TÜRK-İŞ’le anlaşma sağlayamayınca, Ekonomik ve Sosyal Konsey’i kamuoyunu işçiler

³⁵ 17.3.1995 gün ve 1995/5 sayılı Başbakanlık Genelgesi, s.1.

³⁶ DYP-CHP Hükümetinin Uygulama Programı (23 Mart 1995), Ankara, 1995, s.20 ve 31.

³⁷ Ekonomik Trend, 11.6.1995.

³⁸ Hükümet Programı, 10 Ekim 1995, Ankara, 1995, s.30.

aleyhinde koşullardırmda bir araç olarak kullanmaya çalıştı. Ekonomik ve Sosyal Konsey, 11 Ekim 1995 günü ilk toplantısına çağrıldı³⁹. TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral, “Konsey toplantısı, toplu sözleşme görüşmelerini uzatmak için bir oyundur, aldatmacadır; bu toplantıya katılmayacağız,” dedi⁴⁰. TÜRK-İŞ bu toplantıyı boykot etti.

Ekonomik ve Sosyal Konsey 11 Ekim 1995 günü Türk Standartları Enstitüsü’nde toplandı. Başbakan Tansu Çiller, toplantıyı açış konuşmasında kamu kesimi toplu sözleşme görüşmelerine ve grevlere değindi. Çiller şunları söyledi⁴¹:

“Ben Başbakan olarak, siyasi ödün vermeyi veya rüşvet vermeyi ülkenin diğer bütün meseleleri açısından doğru bulmuyorum... Ortada bir kaynak var. Bu kaynak, devletin değil, halkın kaynağı. İşçilerimizin aldığı miktar, kamu kesiminde çalışan memurların 2-3 misli. Emeklinin ise tam 5 katı. Türkiye’nin elindeki imkanlarla yapabildiği bütün yatırım 90 trilyon lira. Bunun içinde herşey var. Bu para 60 milyonun parası. Bu paranın tamamı işçilere aktarılabilir mi? Yanlış birşey yapmayalım. Önümüzdeki günlerde milleti yeniden sıkıntıya sokmayalım.”

Toplantıda Konsey’in hükümet ağırlıklı olması eleştirildi⁴².

Toplantının sonunda hazırlanan deklarasyon Devlet Bakanı Necmettin Cevheri tarafından basına açıklandı. Deklarasyonda “toplular sözleşme görüşmelerinin devamı ve görüşmelerin bütün kesimler ve dengeler gözetilerek sonuçlandırılması” gerektiği belirtildi.

Tansu Çiller’in azınlık Hükümeti, 15 Ekim 1995 günü güvenoyu alamadı. TÜRK-İŞ, aynı gün güvenoylamasına geçilmesi öncesinde Kızılay’da düzenlediği izinsiz bir gösteri ile, güvenoyu alınmamasında belirleyici bir rol oynadı. Hükümet’in Ekonomik ve Sosyal Konsey’i kullanma çabaları, istenilen sonucu yaratamadı; ilişkileri daha da bozdu; diyalogun kesilmesine yol açtı.

DYP-CHP tarafından kurulan 52. Hükümetin 31.10.1995 günü okunan Programında ESK konusuna değinilmedi.

Bu arada Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Konseyi arasında 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşmasının 27. Maddesi uyarınca, Avrupa Birliği - Türkiye Karma İstişare Komitesi oluşturuldu ve Komite ilk toplantısını 16 Kasım 1995 günü Brüksel’de yaptı. Bu Komite’nin Türkiye kanadı 18 üyeden oluşuyordu. Üyelerin 6’sı çalışanları, 6’sı işverenleri, 6’sı da diğer çıkar gruplarını temsil ediyordu. Komite’de hükümet temsilcisi yoktu.

24 Aralık 1995 genel seçimlerinden sonra oluşturulan ANAP-DYP Hükümetinin (53. Hükümet) 7.3.1996 günü okunan Programında “Ekonomik ve Sosyal Konseye işlerlik ve devamlılık kazandıracağız,” deniliyordu⁴³.

Ekonomik ve Sosyal Konsey’in ilk toplantısının yarattığı olumsuzluklar zaman içinde aşıldı. 1.1.1996 tarihinde Avrupa Birliği ile Türkiye arasında gümrük birliğinin başlaması, Ekonomik ve Sosyal Konsey konusunu yeniden gündeme getirdi. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Emin Kul, 1996 yılı başlarında, yürürlükteki genelgenin yetersizliğine değiniyor ve bu konuda öncelikle bir kanunun çıkarılacağından söz ediyordu. TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral, Konsey’in ilk toplantısının gerçek bir diyalog arayışı olmaktan çok, sürmekte olan grevler

³⁹ Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi’nde bu toplantının yapılmadığı ileri sürülmektedir. Bu iddia doğru değildir. “Bu kurul bir kez toplantıya çağrıldı ve işçi kesiminin katılmayı reddetmesi üzerine toplanamadı.” Kepkep, N., “Ekonomik ve Sosyal Konsey,” **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, Cilt 1, s.361.

⁴⁰ **Hürriyet**, 11.10.1995.

⁴¹ **Türkiye**, 12.10.1995.

⁴² **Dünya**, 13.10.1995.

⁴³ **53üncü Hükümet Programı (7 Mart 1996)**, Ankara, 1996, s.20.

sırasında TÜRK-İŞ'i sıkıştırmaya yönelik bir adım olmasının talihsiz bir başlangıç olduğuna dikkati çekerek, Konsey'in, bu hataya karşın, önemli bir danışma organı ve önemli bir diyalog kanalı olabileceği ve olması gerektiğini söyledi. HAK-İŞ bu konudaki tavrını değiştirdi. HAK-İŞ'in yeni genel başkanı Salim Uslu, "sosyal taraflar arasındaki diyalogun ve işbirliğinin Ekonomik ve Sosyal Konsey şeklinde kurumsallaştırılması ile sosyal ve çalışma barışının korunup geliştirilmesine yönelik son derece olumlu bir zemin hazırlanmış olacaktır," dedi. DİSK Genel Başkanı Rıdvan Budak ise "işleyişi ve oluşumuyla demokratik olmayan, temsil gücü bulunmayan hiç bir kurum ve kuruluşu desteklememiz, katkı vermemiz beklenmemelidir," dedi⁴⁴. DİSK'in bu ikircikli tavrı daha sonraki yıllarda da sürdü.

Ekonomik ve Sosyal Konsey'in bileşimi 6 Mayıs 1996 günü yeniden değiştirildi.

Başbakan Mesut Yılmaz'ın imzasıyla yayımlanan 6.5.1996 gün ve 1996/24 sayılı genelge, Konsey'in kuruluş gerekçesini şöyle ifade ediyordu⁴⁵:

"Ülke ekonomisinin daha istikrarlı ve etkin bir biçimde yönetilebilmesi ve sosyal hayatın geliştirilebilmesi için; toplumun çeşitli kesimlerinin temsilcilerini biraraya getirerek devlet, işçi ve işveren ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine katkıda bulunmak, geniş bir diyalog ortamının yaratılarak hak ve menfaatlerin Ülke menfaatlerini gözeterek uzlaşmacı bir anlayışla korunmasına olanak sağlamak ve ayrıca Türkiye'nin Avrupa Birliği ile bütünleşmesi çerçevesinde ekonomik ve sosyal içerikli karar alma sürecinde demokratik katılımı en geniş biçimde temin etmek amacıyla, ILO'nun 144 sayılı Sözleşmesi de dikkate alınarak, bir Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulmuştur."

Bu genelge ile Konsey'in üye sayısı artırıldı. İşveren kanadında TOBB ve TİSK'in yanı sıra, TÜSİAD'a bir ayrıcalık tanındı. TMMOB, HAK-İŞ, DİSK ve kamu çalışanlarının da 1'er üye ile temsil edilmesi kabul edildi. Tüketici Derneği için de 1 üyelik ayrıldı. Konsey'in üç ayda bir toplanması kararlaştırıldı.

Ancak bu dönemde Ekonomik ve Sosyal Konsey toplanmadı.

RP ve DYP tarafından oluşturulan Refahiyol Hükümeti'nin (54. Hükümet) 3.7.1996 günü okunan Programında Ekonomik ve Sosyal Konsey'e değinilmiyordu.

Ekonomik ve Sosyal Konsey 18 Mart 1997 günlü Başbakanlık Genelgesi ile yeniden düzenlendi. Başbakan Prof.Dr.Necmettin Erbakan imzalı Genelgede Konsey'in kuruluşu aşağıdaki biçimde ele alınıyordu:

"Hükümetimiz, bu hedeflere sür'atle ulaşabilmek için büyük bir değişim, ekonomik ve sosyal atılım programını uygulamakta, halkımızın ve ülkemizin meselelerini bir bir çözüp Yeniden Büyük Türkiye'yi gerçekleştirmek için her sahada bütün gücüyle canla başla çalışmaktadır. Bu münasebetle başlatılan üretim, istihdam, ihracat seferberliğinin daha verimli bir şekilde yürütülebilmesi, ekonomik ve sosyal konularda yapılmakta olan atılımlarda daha başarılı olunabilmesi ve uluslararası ilişkilerimizin hızla ve etkin bir şekilde geliştirilebilmesi için yapılmakta olan çalışmalarda, toplumumuzun çeşitli kesimlerini temsil eden kuruluşlarımızın temsilcilerinden meydana gelen bir Ekonomik ve Sosyal Konsey'in işbirliği ve danışmanlığından yararlanılmasının ne kadar büyük önem taşıdığı hepimizin bildiği bir gerçektir.

"Böyle bir konsey ülkemizin bütün kesimlerinin refah seviyelerinin dengeli bir şekilde yükseltilmesi, dünya pazarları ile rekabet edebilecek bir kalkınma

⁴⁴ İşveren, Mart 1996.

⁴⁵ Başbakanlık Genelgesi, 6.5.1996, s.1.

hamlesinin başarılabilmesi, ekonomik ve sosyal atılımlarımızın milli menfaatlerimiz doğrultusunda en verimli şekilde yönlendirilip yürütülebilmesi ve kalkınmanın sosyal barış, adalet, dayanışma, diyalog ve elbirliğiyle hedeflerine ulaştırılabilmesi bakımından çok büyük ve önemli yararlar sağlayacaktır.

“Memleketimizin ekonomik ve sosyal hayatında barış, istikrar, üretkenlik, verimlilik ve sosyal adaletin sağlanması ve kalkınma hamlelerinin milli menfaatler doğrultusunda, kalıcı bir şekilde demokratik bir anlayışla yürütülmesi amacıyla, sağlıklı ve geniş bir istişare ortamının oluşturulmasına imkan sağlamak üzere, aşağıda belirtilen şekilde bir Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulmuştur.”

Konsey’de 10 hükümet temsilcisi yer alıyordu. TÜSİAD’ün üyeliğine son verilmişti. TÜRK-İŞ, HAK-İŞ ve DİSK’e 1’er üyelik verilmişti. Kamu çalışanlarını ve Türkiye Sakatlar Konfederasyonu’nu da temsilen 1’er üye vardı. Konsey’in hangi aralıklarla toplanacağı genelgede yer almıyordu.

Hükümet, Ekonomik ve Sosyal Konsey’i 25 Mart 1997 günü toplantıya çağırdı. TÜRK-İŞ, üye sayısının 1’e indirilmesini protesto ederek, üye sayısı 2’ye çıkarılincaya kadar Konsey toplantılarına katılmayacağını bildirdi ⁴⁶. DPT Müsteşarı Necati Özfirat imzasıyla 25 Mart 1997 günü TÜRK-İŞ’e gönderilen yazıda, TÜRK-İŞ’in Konsey’deki üye sayısının 2’ye artırıldığı bildirildi ⁴⁷.

Ekonomik ve Sosyal Konsey 25 Mart 1997 günü ilk geniş katılımlı toplantısını yaptı. Gündem maddeleri, Türkiye’nin ekonomik durumu ve öncelikleri idi. Başbakan Necmettin Erbakan’ın başkanlığını yaptığı Konsey’de katılımcılar çok çeşitli konulardaki görüşlerini iletiler. Toplantı 6 saat sürdü. Ancak Refahyol Hükümeti döneminde Konsey’in bir başka toplantısı yapılmadı ⁴⁸.

Refahyol Hükümeti’nin istifasından sonra 55. Hükümet oluştu. ANAP, DSP ve DTP tarafından 29.6.1997 günü açıklanan Koalisyon Protokolü’nde “Tüm ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında ve uygulanmasında Ekonomik ve Sosyal Konsey etkin bir şekilde işletilecektir,” deniliyordu ⁴⁹.

ANAP, DSP ve DTP tarafından kurulan ANASOL-D Hükümeti’nin (55. Hükümet) 7.7.1997 günü okunan Programında şöyle deniliyordu: “Hükümetimiz, Ekonomik ve Sosyal Konseyin, ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasına etkin bir şekilde katılımını sağlayacaktır.” ⁵⁰

Başbakan Mesut Yılmaz 23.7.1997 günü yayınladığı Başbakanlık Genelgesi ile Konsey’in yapısını yeniden değiştirdi.

Bu genelgede Konsey’in kuruluş gerekçesi şöyle ifade ediliyordu ⁵¹:

“Ülkemizin bugün içerisinde bulunduğu ekonomik, siyasal ve sosyal şartlarda, ulusal bilincin Ülke menfaatleri doğrultusunda oluşması, Ülke sorunlarının kalıcı, toplumun bütün kesimleri için adil ve dengeli bir biçimde çözüme kavuşturulabilmesinin, hükümet, memur, işçi, işveren, meslek kuruluşları ve toplumun diğer kesimleri arasında oluşacak diyalog ve toplumsal uzlaşma yoluyla mümkün olabileceği açıktır.

⁴⁶ TÜRK-İŞ’in Başbakanlık’a 20.3.1997 günlü yazısı.

⁴⁷ DPT’nin 25.3.1997 günlü yazısı.

⁴⁸ 25 Mart 1997 günlü toplantının tutanakları, “hizmete özel” olarak yayımlandı: **Ekonomik ve Sosyal Konsey Toplantısı (Toplantı 1)**, Ankara, 1997, 109 s.

⁴⁹ **ANAP-DSP-DTP Koalisyon Protokolü (29 Haziran 1997)**, Ankara, 1997, s. 9.

⁵⁰ **Hükümet Programı, Başbakan Mesut Yılmaz Tarafından TBMM’ne Sunulan 55nci Hükümet Programı (7 Temmuz 1997)**, Ankara, 1997, s. 4.

⁵¹ 23.7.1997 gün ve 1997/44 sayılı Başbakanlık Genelgesi, s.1.

“Ülkenin kalkınmasını ve halkın yaşam standardını yakından ilgilendiren konuların, bu konularla ilgili toplumsal kesimlerin katılımıyla demokratik bir ortamda tartışılması yoluyla ortaya çıkacak görüşler, Ülkenin yönetiminde ciddi bir rehber olacaktır.

“Başta Avrupa Birliği olmak üzere, uluslararası platformda, uluslararası kuruluşlarla ilişkilerin belirlenmesi ve politikaların saptanmasında, toplumun ilgili kesimlerinin demokratik katılımıyla oluşacak görüşler, hükümete önemli bir yol gösterici olacaktır.

“Bu saptamaların ışığında:

“Ülke ekonomisinin daha istikrarlı ve etkin bir biçimde yönetilebilmesi ve sosyal hayatın geliştirilebilmesi için, toplumun çeşitli kesimlerinin temsilcilerini biraraya getirerek devlet, işçi ve işveren ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine katkıda bulunmak, geniş bir diyalog ortamının yaratılarak hak ve menfaatlerin Ülke menfaatlerini gözeterek uzlaşmacı bir anlayışla korunmasına olanak sağlamak ve ayrıca Türkiye’nin Avrupa Birliği ile bütünleşmesi çerçevesinde ekonomik ve sosyal içerikli karar alma sürecinde demokratik katılımı en geniş biçimde temin etmek amacıyla, ILO’nun 144 sayılı Sözleşmesi de dikkate alınarak, bir Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulmuştur.”

Konsey’in yapısı bu genelgeyle ILO 144’ün öngörülerine daha uygun hale getirildi. Hükümet temsilcilerinin yanı sıra, TOBB 2 üye, TİSK 1 üye, TZOB 1 üye, TESK 2 üye, TÜRK-İŞ 2 üye, DİSK 1 üye, HAK-İŞ 1 üye ile temsil edildi. Kamu çalışanlarına üyelik verilmedi.

Ekonomik ve Sosyal Konsey 55. Hükümet döneminde birçok kereler toplandı. Hükümetler içinde Ekonomik ve Sosyal Konsey’i en etkili bir biçimde çalıştırmaya çalışan, 55. Hükümet oldu. Ancak 55. Hükümetin tavrı da, Ekonomik ve Sosyal Konsey’i toplumun çeşitli kesimlerini ikna organı olarak kullanmaktı.

Konsey’in 55. Hükümet dönemindeki ilk toplantısı 25 Ağustos 1997 günü yapıldı. Üyelere gönderilen yazıda, gündem şu şekilde belirtilmişti:

- (1) Makroekonomik Durum
- (2) Sosyal Güvenlik Kuruluşlarının Sorunları ve Çözüm Önerileri
- (3) Eşel-Mobil Sistem Uygulaması
- (4) Mevsimlik ve Geçici İşçi İstihdamı
- (5) Ekonomik ve Sosyal Konseyin Çalışma Usul ve Esasları İç Genelgesinin Hazırlanması
- (6) Diğer.

Üyelere gönderilen yazıda, gündeme alınması istenilen diğer konuların iletilmesi istendi. Üyelerin bir bölümü öneriler iletti. Örneğin, TÜRK-İŞ, 22 Ağustos 1997 günü ilettiği ek gündem maddeleri önerisinde şunları belirtti:

- (1) Çalışma mevzuatımızın onaylanmış ILO Sözleşmeleri ile uyumlu hale getirilmesi.
- (2) Vergi adaletinin sağlanması,
- (3) İşsizlikle mücadele edilmesi,
- (4) Enflasyonla mücadele edilmesi,
- (5) Sosyal devlet anlayışının hayata geçirilmesi
- (6) Zorunlu tasarruf ve konut edindirme yardım.

25 Ağustos 1997 günlü toplantıda önce DPT tarafından hazırlanmış bir metin dağıtıldı. Bu metinde, Ağustos 1997’de Türkiye Ekonomisi (Bekleyişler ve Öneriler), Sosyal Güvenlik Kurumlarının Sorunları ve Çözüm Önerileri, Eşel-Mobil Sistemi Uygulaması, Mevsimlik ve Geçici İşçi İstihdamı konuları ele alınıyordu⁵². Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, içinde Sosyal Güvenlik Reformu, Sağlık ve Emeklilik Sigortalarının Ayrılması, Kamu Görevlileri

⁵² DPT, Ekonomik ve Sosyal Konsey Toplantısı Gündem Konuları (25 Ağustos 1997), Ankara, 1997, 91 s.

Sendikaları Tasarısı, Kayıt Dışı Ekonomi - Kayıt Dışı İstihdam, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ-Kur'un Sorunları, Çözüm Önerileri, Tasarrufu Teşvik Yasası - İşsizlik Sigortası başlıklarının yer aldığı bir rapor sundu⁵³. Konsey toplantısı, kamuoyuna yansıtılan düzenliliğin arkasında bir düzensizlik içinde geçti. Toplantı başlamadan önce üye kuruluşların bazılarının temsilcileri kendi görüşlerini yansıttıkları raporlar dağıttılar⁵⁴.

Konsey toplantısında önce DPT tarafından bir sunuş yapıldı. Ardından uzun süre sosyal güvenlik sisteminin sorunları incelemeye alındı. Ardından da TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral'in eşel mobil konusunu gündeme getirmesi nedeniyle Başbakan Mesut Yılmaz ile Bayram Meral arasında sert tartışmalar oldu. Bu tartışmalar sonunda Ekonomik ve Sosyal Konsey'e rapor hazırlamak amacıyla, Sosyal Güvenlik Reformu Komisyonu ve Eşel Mobil Komisyonu oluşturuldu⁵⁵.

Eşel Mobil Komisyonu, kamu kesiminde 1997 yılında bağıtlanmış olan toplu iş sözleşmelerinin yürürlük döneminin ilk beş aylık süresince gerçekleşen enflasyonun ücretlere yansıtılmamasından kaynaklanan kaybın (ortalama yüzde 30) giderilmesi için verilen sözlerin yerine getirilmesi amacıyla gerekli hesapları yapmak üzere oluşturuldu. Komisyon başkanlığını Devlet Bakanı Işın Çelebi yaptı. Komisyonda kayıpların hesaplanmasına ilişkin bazı noktalarda anlaşma sağlandıysa da, bir rapor hazırlanmadan komisyon dağıldı.

Sosyal Güvenlik Reformu Komisyonu ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Müsteşarı Ahmet Şağar'ın başkanlığında kapsamlı ve verimli bir çalışma yaptı. Bu çalışma, 1997 yılı Kasım ayında **Sosyal Güvenlik Reformu Komisyon Raporu** olarak yayımlandı⁵⁶. Ancak bu rapor Ekonomik ve Sosyal Konsey'de incelemeye alınmadı.

Ekonomik ve Sosyal Konsey, bazı çevrelerin sert tepkisini çekti. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Başkanı Yavuz Önen 30 Ağustos 1997 günü yaptığı basın açıklamasında hem Konsey'i, hem de Konsey çalışmalarına katılan TÜRK-İŞ, DİSK ve HAK-İŞ'i sert biçimde eleştirdi. Açıklamada şu değerlendirme yer alıyordu:

“ESK’de yer alan işçi konfederasyonlarının tutumları da son derece ilginçtir. TÜRK-İŞ, ESK’e ücret sendikacılığının aracı olarak bakmakta, ek zam talebi, eşel mobil sisteminin kaldırılması gibi konularda sonuç almaya çalışılmaktadır. DİSK, ESK Genelgesi’nde yer alan hataların düzeltilmemesi durumunda ESK toplantısına katılmayacağını Başbakan’a yazdıkları mektupta ima etmelerine karşın, toplantıya katılmıştır. HAK-İŞ ise, konjonktürel olarak hatırladığı demokrasinin sözcüsü gibi davranmakta, yaşanan toplumsal krizin nedenlerinden olan siyasal islama verdiği desteği gizlemeye ve ESK gibi platformları bir kürsü olarak değerlendirmeye çalışmaktadır. TMMOB, yeni-sağ politikaların aracı haline getirilen ESK’in bugünkü yapısına ve işlevine karşıdır ve eleştirilerini her ortamda dile getirmeye devam edecektir.”⁵⁷

Kamu çalışanlarının temsilcisinin Konsey’de yer almaması da özellikle Türkiye Kamu Sen tarafından sert biçimde eleştirildi.

⁵³ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, **Ekonomik ve Sosyal Konsey Toplantısı**, Ankara, 1997, 9 s.

⁵⁴ TÜRK-İŞ, **TÜRK-İŞ’in Ekonomik ve Sosyal Konsey Gündemine Alınmasını İstediği Sorunlara İlişkin Temel Talepleri (25 Ağustos 1997)**, 2 s. ; TOBB, **Ekonomik ve Sosyal Konsey Toplantısı Gündemindeki Konularla İlgili TOBB Görüşleri (25 Ağustos 1997)**, 14 s. ; Türkiye Ziraat Odaları Birliği, **Ekonomik Sosyal Konsey Toplantısı Gündem Konuları Hakkında Görüşlerimiz (25 Ağustos 1997)**, 46 s.

⁵⁵ Bu satırların yazarı, her iki komitede de TÜRK-İŞ temsilcisi olarak görev yaptı ve Ekonomik ve Sosyal Konsey toplantılarına gözlemci olarak katıldı.

⁵⁶ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, **Sosyal Güvenlik Reformu Komisyon Raporu**, Ankara, Kasım 1997, 29 s.

⁵⁷ TMMOB, **Basına ve Kamuoyuna**, 30 Ağustos 1997, 2 s.

Ekonomik ve Sosyal Konsey'in işlevi yeterince kavranılmadığından, Konsey'den beklentiler, kaygılar ve korkular, olması gerekenin çok üstünde oldu. Örneğin, TÜRK-İŞ'e bağlı Harb-İş Başkanlar Kurulu 4-5 Eylül 1997 günleri yaptığı toplantısının ardından yayınladığı açıklamada, "yapısı, işleyişi ve görevleri tam olarak belirlenmeyen ve eşitsiz koşullarda oluşturulan Ekonomik ve Sosyal Konsey'den TÜRK-İŞ ve diğer konfederasyonların çekilmesi" istendi⁵⁸. DİSK'in Konsey üyeliği, DİSK'in 12 Eylül 1997 günü başlayan 10. Genel Kurulu'nda da tartışma konusu oldu. KESK ise Ekonomik ve Sosyal Konsey'e temelden karşı çıktı⁵⁹.

Hükümet, 13 Ekim 1997 günü Ekonomik ve Sosyal Konsey'i yeniden toplantıya çağırdı. Bilgilendirme toplantısında Devlet Bakanı Işın Çelebi "1998 Mali Yılı Bütçesi ve Ekonomik Büyüklükleri" konusunda 40-45 dakika bilgi verdi. Ardından görüşler açıklandı ve değerlendirmeler yapıldı. DPT, toplantıya katılanlara 7 sayfalık bir bilgi notu sundu (**1997 Yılı Tahminleri ve 1998 Yılı Projeksiyonları (Tartışma Notu)**).

Ekonomik ve Sosyal Konsey'in gündeminin ve çalışmalarının Hükümet tarafından belirlenmesi, üyeler arasında hoşnutsuzluğa yol açtı. 25 Ağustos 1997 günlü toplantıda gündemde bulunan "Ekonomik ve Sosyal Konsey'in Çalışma Usul ve Esasları İç Genelgesi" ise hiç hazırlanmadı ve tartışılmadı. TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, DİSK, TOBB, TESK, TİSK ve TZOB Genel Başkanları 16 Ekim 1997 günü "Ekonomik ve Sosyal Konsey'in Çalışma usul ve Esasları" başlıklı bir metni Başbakanlık'a iletti. 2.10.1997 günü sonuçlandırılan bu metinde Konsey'in temel işlevi şöyle ifade ediliyordu⁶⁰:

"Ekonomik ve Sosyal Konsey'in temel işlevi; başta enflasyonun düşürülmesi yoluyla ekonomik istikrarın kurulması, büyümenin ve sanayileşmenin hızlandırılması, üretimin, yatırımların ve verimliliğin artırılması, ekonomiye rekabet gücü kazandırılması, istihdamın geliştirilmesi ve işsizliğin önlenmesi, işgücü niteliğinin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve sosyal adaletin sağlanması, sosyal devlet anlayışının gereği olarak kamu hizmetlerinin geliştirilmesi, çalışma hayatının ekonomik ve sosyal gelişme hedeflerine uygun şekilde düzenlenmesi ve demokratikleştirilmesi, ülke demokrasisinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi gibi temel sosyo-ekonomik amaçlar için sürekli ve kalıcı bir diyalog platformu olmak, danışma organı olarak ortak görüş oluşturmak ve Hükümet ile Parlamento'ya tavsiyelerde bulunmaktır.

"Hükümet, ekonomik ve sosyal konularda Konsey'e danışabilecek; ekonomik ve sosyal nitelikli program, kanun tasarısı ve teklifleri ile diğer hukuki düzenlemelerle ilgili olarak Konsey'den görüş alabilecektir. Böylesi durumlarda Konsey, bünyesindeki tüm görüşleri raporunda yansıtacaktır.

"Kalkınma Plan ve Yıllık Programlarının kabulünden önce ve ekonomiyi ve çalışma hayatını doğrudan etkileyen kanun tasarısı ve tekliflerinin hazırlanması sırasında, Hükümet Konsey'e zorunlu olarak danışacaktır."

Öneri, Başbakan'ın başkanlığındaki Konsey'in yapısının ve işleyişinin kurumsallaştırılmasını ve hükümetlerin keyfi müdahalelerinden kurtarılmasını amaçlıyordu. Ancak bu konuda Hükümet kanadında bir çalışma yapılmadı. Bu konu daha sonraki toplantılarda gündeme de alınmadı.

Ekonomik ve Sosyal Konsey 1 Aralık 1997 günü vergi reformu konusunda bir bilgilendirme toplantısı yaptı.

⁵⁸ Milliyet, 8.9.1997.

⁵⁹ Radikal, 28.9.1997.

⁶⁰ TİSK, TÜRK-İŞ, TOBB, TESK, HAK-İŞ ve TZOB'un Ekonomik ve Sosyal Konsey'in Çalışma Usul ve Esasları Konusundaki Ortak Görüş ve Önerileri, 2.10.1997, s.1-2.

Hükümet, vergi reformuna ilişkin yasa tasarılarına kamuoyu desteği sağlamak amacıyla, Ekonomik ve Sosyal Konsey'i 12 Aralık 1997 günü yeni bir toplantıya davet etti. Toplantıda hazırlanmakta olan vergi reformu konusunda ayrıntılı bilgiler verildi. Üyeler, bu konularda kendi görüşlerini açıkladılar⁶¹.

Konsey, 6 Şubat 1998 günü vergi reformu konusunda bir bilgilendirme toplantısı daha yaptı.

Ekonomik ve Sosyal Konsey 16 Haziran 1998 günü Enflasyonla Mücadele ve Gerçekleşmeler ile Kayıtdışı Ekonomi Konusunda Yapılan Çalışmalar konulu bir gündemle toplandı. DPT, gündemle ilgili iki rapor hazırlayarak üyelere sundu⁶². HAK-İŞ de hazırladığı bir raporu dağıttı⁶³. Toplantıda, kaçak işçilikle mücadele alanında atılabilecek adımlar konusunda görüşbirliği oluştu⁶⁴.

Ekonomik ve Sosyal Konsey toplantıları DİSK içinde sorun yaratmaya devam etti. DİSK Genel Başkanı Rıdvan Budak, 18 Haziran 1998 günü yaptığı bir açıklamada, Hükümetin tek taraflı ve dayatmacı olmanın ötesine geçmediğini ve bu tip toplantıların çözüm üretemeyeceğini bir kez daha gördüklerini belirtti ve bu işleyiş değişmedikçe Konsey toplantılarına bir daha katılmayacaklarını açıkladı⁶⁵. Ancak Rıdvan Budak Ekonomik ve Sosyal Konsey'in daha sonraki toplantılarına katıldı.

DSP tarafından kurulan 56. Hükümetin 12.1.1999 günü okunan Programında Ekonomik ve Sosyal Konsey'e değinilmiyordu.

Başbakan Bülent Ecevit imzasıyla yayımlanan 26.1.1999 gün ve 1999/19 sayılı genelgeyle Ekonomik ve Sosyal Konsey'in amacında ve yapısında çok küçük bazı değişiklikler yapıldı⁶⁶. Konsey'in amacına ilişkin paragraflar aynen korunurken, "ILO'nun 144 sayılı Sözleşmesi de dikkate alınarak" ibaresi çıkarıldı. Bunun amacı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 144 sayılı ILO Sözleşmesi uyarınca oluşturmaya çalıştığı ayrı bir komiteye TÜRK-İŞ'in itirazlarından birinin, zaten sözkonusu Sözleşmeye atıfta bulunarak kurulmuş ve işleyen bir Konsey'in varlığıydı. Konsey üyelikleri içinde 5 devlet bakanlığının sayısı 3'e indirildi.

Ekonomik ve Sosyal Konsey, 8 Şubat 1999 günü toplantıya çağrıldı. Toplantının gündemi şöyle belirlenmişti:

- Dış kaynak temini ve reel faizlerin makul seviyelere gelmesini sağlayacak güven ortamını geliştirecek yapısal reformları da kapsayan kısa, orta ve uzun vadeli politikalar,
- 1999 yılının ilk aylarındaki iç borç servisinin ekonomik ve sosyal dengeleri bozmadan ve istikrar içinde gerçekleştirilmesini sağlayacak önlemler,
- Enflasyonla mücadelede elde edilen kazanımların korunması ve sürdürülmesinin yanında büyümenin dış konjonktürle uyumlu olarak makul bir düzeyde devamı,
- Küresel krizin istihdam üzerindeki etkileri, ekonominin rekabet gücünün korunması, geliştirilmesi ve işsizliğin önlenmesi için alınabilecek önlemler,
- Küresel krizden olumsuz yönde etkilenen sektörler veya alt sektörler, etkilenişin boyutları ve nedenleri, olumsuz etkilenişe karşı alınan kısa vadeli önlemlerin değerlendirilmesi, orta ve uzun vadede yapılabilecekler.

⁶¹ Toplantı tutanakları yayımlandı: **Ekonomik ve Sosyal Konsey Toplantısı (Hizmete Özel), 12 Aralık 1997**, 47 s.

⁶² DPT, **Enflasyonla Mücadele Programı ve Gerçekleşmeler**, 16 Haziran 1998, 48 s. ; DPT, **Kayıtdışı Ekonomi ve Kayıtdışı Ekonomiyi Kontrol Altına Almak İçin Yapılan Düzenlemeler**, 16 Haziran 1998, 32 s.

⁶³ **HAK-İŞ Konfederasyonu'nun Ekonomik ve Sosyal Konsey'e Sunduğu Görüşler (16 Haziran 1998)**, 6 s.

⁶⁴ Toplantı tutanakları yayımlandı: **Ekonomik ve Sosyal Konsey Toplantısı (Hizmete Özel), 16 Haziran 1998**, 67 s.

⁶⁵ **Cumhuriyet**, 19.6.1998.

⁶⁶ 26.1.1999 gün ve 1999/19 sayılı Başbakanlık Genelgesi, s.1-2.

DPT, toplantı öncesinde **Dünya ve Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler ve Bekleyişler** başlıklı bir raporu üyelere gönderdi ⁶⁷. Konsey toplantısı, bir IMF heyetinin Türkiye’de inceleme yaptığı günlere denk düşüyordu. Ayrıca, kamu kesiminde 480 bin dolayında işçiyi ilgilendiren toplu sözleşme görüşmeleri gündemdeydi. Raporda, Türkiye’de işgücü maliyetindeki yükselmenin ihracatta rekabet gücünü olumsuz etkilediği iddiaları yer alıyordu. Ayrıca, sosyal güvenlik reformunun gerçekleştirilmesi ve özelleştirmenin hızlandırılması isteniyordu.

Konsey toplantısında DPT tarafından bir sunuş yapıldı ⁶⁸. Üyelerin bazıları da görüşlerinin yer aldığı raporlar dağıttı ⁶⁹.

Ekonomik ve Sosyal Konsey uzun bir toplantı yaptı. Toplantı sonunda kamuoyuna bir bildiri yayınlandı. Herhangi bir yaptırım gücü olmayan bir danışma organının böyle bir bildiri yayınlamasının çeşitli nedenleri vardı. Hükümet, kamuoyuna uzlaşma ve istikrar mesajı, IMF’ye ise toplumun tüm kesimlerinin Hükümetin uygulayacağı programlara destek vereceği mesajını vermek istiyordu. Konsey üyeleri ise, genel seçimler öncesinde bir azınlık hükümetinin elindeki olanakların sınırlı olduğunu bilerek, kendi bazı sorunlarını çözebilecekleri umuduyla ortak bir metnin yayınlanmasına onay verdiler ve 1978 yılındaki Toplumsal Anlaşmanın uygulamada hemen hemen hiçbir etkisinin olmadığını da bildikleri için, metnin üzerinde çok fazla durmadılar. 8 Şubat 1999 akşamı taslağı hazırlanan metnin üzerinde gece yapılan çalışmaların ardından, metin 9 Şubat 1999 günü Başbakan Bülent Ecevit’in bir basın toplantısıyla kamuoyuna duyuruldu. Bildirinin bazı bölümleri şöyleydi:

“Bu dönemde işten çıkarmaları izlemek, nedenlerini belirlemek ve gereken önlemleri oluşturmak amacıyla işçi, işveren ve hükümet tarafından üçlü bir komisyon oluşturulmalıdır; kapanan fabrikaların yeniden üretime geçmesi ve işlerini yitiren işçilerimizin yeniden çalışma yaşamına katılması için gereken önlemler alınmalıdır...

“Sosyal güvenlik sistemimizin sorunları ve genel işsizlik sorunu, sosyal güvenlik reformunu kaçınılmaz kılmıştır. Bunun için, ilgili sosyal taraflar en kısa zamanda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın eşgüdümünde bir araya gelerek sosyal güvenlik reformu çerçevesinde ortak çözümler üretmeye ve ilgili yasaların hızla çıkartılmasına katkıda bulunmaya karar vermişlerdir...

“Özelleştirmeler sürdürülürken, kamuoyunda haklı tepkilere neden olan ve işsizliğe yol açan uygulamalar etkili yaptırımlarla önlenmelidir...

“Demokratik Batı ülkelerinin ölçütlerine uygun yasal düzenlemelerle demokrasimizin eksiklikleri giderilmelidir.”

Konsey bildirisini bir politika belgesi olarak kabul edenlerin bir bölümü, bildiriye eleştirdiler. Bildiride ifade edilen komisyonlar ise 3 Mart 1999 tarihinde toplandı ve çalışmalarına başladı ⁷⁰. Ancak, 25 Ağustos 1997 günü Ekonomik ve Sosyal Konsey toplantısı sonrasında oluşturulan Sosyal Güvenlik Reformu Komisyonu’nun Kasım 1997 tarihli raporunun daha sonraki Konsey toplantılarında incelemeye alınmamasına karşın, aynı konuda yeni bir komisyon oluşturulması ise tartışılmadı.

SONUÇ

⁶⁷ DPT, **Dünya ve Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler ve Bekleyişler (2 Şubat 1999)**, 36 s.

⁶⁸ Toplantıdaki sunuş sırasında DPT tarafından hazırlanan **Dünya ve Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler ve Bekleyişler (Sunuş) Raporu** da dağıtıldı (37 s.).

⁶⁹ **TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral Tarafından Ekonomik ve Sosyal Konsey’e Sunulan Görüşler (8 Şubat 1999)**, 13 s. ; **HAK-İŞ, Ekonomik ve Sosyal Konsey İçin Hazırlanan “Dünya ve Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler ve Bekleyişler” Raporu Hakkında HAK-İŞ Konfederasyonu Görüşleri (8 Şubat 1999)**, 39 s. ; **DİSK, Ekonomik ve Sosyal Konsey Toplantısı DİSK’in Kriz Değerlendirmesi (8 Şubat 1999)**, 2 s.

⁷⁰ Bu satırların yazarı Sosyal Güvenlik Reformu Komisyonu’nda TÜRK-İŞ temsilcisi olarak çalışmaktadır.

Ekonomik ve Sosyal Konsey, çeşitli toplumsal sınıf ve tabakaların aralarındaki sorunları ve hükümetle ilişkilerini tartışabilecekleri sağlıklı bir diyalog platformu olarak işletilirse, uzlaşma ile çözülebilecek sorunların giderilmesinde önemli görevler üstlenebilir. Ekonomik ve Sosyal Konsey, bu işlevle sınırlı kalırsa, bundan korkulacak veya çekinilecek bir yan yoktur. Konsey'e duyulan tepki ve Konsey'den duyulan korku, genellikle bilgisizliğin ve hükümetlerin bu organı kısa vadeli çıkarılara yönelik olarak kullanma çabalarından kaynaklanmaktadır. Hükümetlerin bu konudaki perspektif eksikliği ise yukarıda ele alınmıştır. Toplumsal sınıf ve tabakalar arasında nesnel çelişkiler vardır. Ancak bunların bir bölümünün diyalog yoluyla çözülebilmesinin olanaklı olduğu unutulmamalıdır. İyi işletilen bir Ekonomik ve Sosyal Konsey bu amaca hizmet edebilir. Konsey'i küçümsemek de, Konsey'e büyük umutlar bağlamak da, Konsey'in işlev ve yetkilerini abartarak Konsey nedeniyle büyük kaygı ve korkulara kapılmak da hatalıdır.